

RAPPORTER

88/18

**KOMMENTARER TIL STANDARD
FOR INNDELING ETTER
SOSIOØKONOMISK STATUS**

AV
DAG ALBUM

STATISTISK SENTRALBYRÅ
CENTRAL BUREAU OF STATISTICS OF NORWAY

RAPPORTER FRA STATISTISK SENTRALBYRÅ 88/18

**KOMMENTARER TIL
STANDARD FOR INNDELING ETTER
SOSIOØKONOMISK STATUS**

AV
DAG ALBUM

STATISTISK SENTRALBYRÅ
OSLO—KONGSVINGER 1988

ISBN 82-537-2679-1
ISSN 0332-8422

EMNEGRUPPE

30 Generelle sosioøkonomiske emner

ANDRE EMNEORD

Sosial lagdeling

Standard

Yrkesklassifisering

FORORD

Statistisk Sentralbyrå ga for noen år siden ut Standard for inndeling etter sosioøkonomisk status i serien Standarder for norsk statistikk (SNS 5). Publikasjonen ga en kortfattet og teknisk dokumentasjon av SSBs inndeling etter sosioøkonomisk status. Rapporten som legges fram nå, gir en fyldigere omtale av inndelingen og kommenterer tankegangen bak den.

Forsker Dag Album som har skrevet denne rapporten, hadde også ansvaret for å utarbeide inndelingen sammen med et rådgivende utvalg.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo, 27.05 1988

Gisle Skancke

INNHOLD

	Side
1. Innledning	7
1.1 Rapportens innhold	7
1.2 Standarder i statistikken	7
1.3 Bruk av Nordisk Yrkesklassifisering en forutsetning	8
1.4 En grunnleggende forutsetning	10
1.4.1 Ulike operasjonaliseringer gir ulike empiriske resultater	11
1.4.2 Egenskaper ved posisjoner og ved relasjoner mellom posisjoner	11
1.4.3 De som ikke er yrkestilknyttet	12
2. Valg av operasjonaliseringsregler	12
2.1 Yrkestilknytning	12
2.2 Inndeling av de som ikke er yrkestilknyttet	15
2.3 Fiskerne	16
2.4 Yrkesstatus	17
2.5 Jordbrukere og andre selvsysselsatte	18
2.6 Inndeling av de ansatte	19
2.6.1 Kriterier for todeling	19
2.6.2 Kriterier vi har lagt vekt på	21
2.6.3 Spørsmålet om tre- i stedet for todeling	21
2.7 Inndeling av de ansatte etter kompetanse og autoritet ..	22
2.7.1 Kompetanse	23
2.7.2 Operasjonalisering av kompetansenivå	24
2.7.3 Autoritet	26
2.8 Jord- og skogbrukere	27
2.9 Selvstendige i frie yrker	29
2.10 De øvrige selvstendige	29
2.11 Sammensying til en komplett inndeling	29
3. Diskusjon av noen andre viktige spørsmål	31
3.1 Idealet om sparsomhet i kriterier	31
3.2 Lånt status	31
3.3 Kvinner og menn i en inndeling etter sosioøkonomisk status	32
Appendiks A	37
Appendiks B	39
Litteratur	47
Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk Sentralbyrå etter 1. juli 1987 (RAPP)	49

1. INNLEDNING

1.1 Rapportens innhold

Denne rapporten gir en mer fyldig omtale av SSBs inndeling etter sosioøkonomisk status enn selve dokumentasjonen (SNS 5). Jeg håper en slik kommentar skal gjøre det enklere både å forstå prinsippene bak inndelingen og å tolke resultatene av analyser der inndelingen blir brukt.

Først i rapporten redegjør jeg for noen forutsetninger vi måtte ta for gitt da vi skulle lage inndelingen. Deretter gjennomgår jeg prinsippene i den punkt for punkt. I den tredje delen stiller jeg og diskuterer noen andre viktige spørsmål i tilknytning til inndelingen av dette slaget.

Rapporten inneholder ingen diskusjon av inndelingen basert på empirisk bruk av den. Ettersom den allerede har vært brukt i tallrike undersøkelser både i SSB og andre steder, fant jeg det unødvendig. Appendix A inneholder en oversikt som viser de fleste publikasjonene utgitt 1983-1986 fra undersøkelser i SSB som har gjort bruk av inndelingen.

1.2 Standarder i statistikken

Inndelingen etter sosioøkonomisk status (SNS 5) er et eksempel på en statistisk standard. En standard er en detaljert fastsatt operasjonalisering av en variabel. Denne standard operasjonaliseringen blir normalt brukt i all presentasjon av statistikk fra SSB, når det er aktuelt å bruke den teoretiske variabelen som operasjonaliseringen er ment å dekke.

Formålet med statistiske standarder er i første rekke å gjøre statistikk sammenliknbar og gjenkjennelig. Eksempler på standarder er "Standard for utdanningsgruppering" (SSH 28) og "Klassifikasjon av sykdommer - skader - dødsårsaker" (SNS 6). Eksempelene viser nytten av standardisering. Uten en felles og ensartet måte å klassifisere sykdommer og dødsårsaker ville det være umulig å beskrive og analysere hva slags sykdommer befolkningen lider av og hvilke medisinske årsaker de dør av. Formålet med Standarden for sosioøkonomisk status har et likeartet formål. Den ensrettingen av datainnsamling og presentasjonsform som standarden fører til, gjør det mulig å sammenlikne effekten

økonomisk status i forskjellige undersøkelser.

Et poeng med standarder er altså at de skal være rigide. Det strider mot idealer om enkeltforskerens frihet til selv å velge det instrument hun eller han selv ser som det beste. Det blir desto viktigere å gjøre standarden best mulig. Det blir også viktig å gjøre det klart hvordan standarden er konstruert, slik at den enkelte brukeren vet hva den måler og ikke måler.

1.3 Bruk av Nordisk Yrkesklassifisering en forutsetning

Denne inndelingen inngår i Statistisk Sentralbyrås faste repertoar av bakgrunnsvariabler. Den brukes i mange ulike undersøkelser, også i undersøkelser der spørsmål om sosial ulikhet bare har interesse for få brukere og for få problemstillinger. Det betyr at kravet til data ikke må være for stort. Vi må nøye oss med færrest mulige spørsmål. Og vi må helst bruke spørsmål og koderutiner som også kan tjene andre formål.

Av teoretiske grunner har vi valgt å knytte inndelingen til opplysninger om individers stilling i arbeidslivet. Yrke blir brukt som et viktig kjennetegn (se punkt 1.4).

Bruken av yrke som et dominerende kjennetegn har også en praktisk begrunnelse. Det er vanlig å samle inn yrkesopplysninger i undersøkelser om sosiale forhold. Yrkesopplysningene blir kodet etter Nordisk Yrkesklassifisering (NYK 1965) med senere tilpasninger (SSB 1981).

Men NYK-kodene er ikke laget med hensyn til måling av sosial ulikhet. De er skapt for å tjene arbeidsmarkedsetaten i første rekke og statistikkformål i annen. Statistikkformålet har heller ikke vært å belyse sosial ulikhet. NYK klassifiserer norske yrker etter arten av arbeidet innehaverne utfører. Det er minst to tenkelige presiseringer av det. Den første er at yrkene klassifiseres etter nødvendige ferdigheter. I så fall vil yrker som forutsetter noenlunde like ferdigheter, at utøverne utfører samme operasjoner, bli klassifisert sammen. Den andre presiseringen er at yrkene klassifiseres etter arbeidsproduktet. I så fall vil yrker bli klassifisert sammen om resultatet av arbeidsoperasjonene er det samme, uansett om operasjonene var like eller ulike og uansett om yrkesutøvernes ferdigheter var like eller ulike. Vi har grunn til å tro at forskjellene i klassifisering etter den første og den andre presiseringen blir større og større. Samme produkt

blir resultatet av ulik teknologi, ulike arbeidsoperasjoner og ferdighetskrav og ulik organisasjon. Opprinnelig var det hensikten å følge den første presiseringen. Men det er grunn til å tro at den siste mer og mer blir den som gjelder i praksis. Den første er for vanskelig å gjennomføre. Det betyr at enkelte yrkesgrupper dekker virksomheter som er ganske ulike, både i krav til de som arbeider, i hva slags arbeid som utføres og når det gjelder forholdet yrkesutøverne imellom.

Klassifiseringssystemet i NYK er som en pyramide. Koder med fem sifre er mest detaljert. Koder med ett siffer er grovest. I Statistisk Sentralbyrå er NYK i bruk på nivåene med ett, med to og med tre siffer. Yrkeskoding med to siffer har lenge vært det vanligste i intervjuundersøkelser. Koding med tre siffer har vært brukt i folketellinger og mer og mer i intervjuundersøkelser. Nivået med ett siffer har vært brukt ved publisering av resultater.

Selv med tre siffer er yrkeskodene til dels uensartet med hensyn til sosial ulikhet. Kanskje er det riktig at redaktøren og journalisten må ha samme ferdigheter (yrkesgruppe 045). Men de er sannsynligvis ulike når det gjelder rikdom, makt og anseelse, for å bruke noen vanlige begrep om sosial rang.

Vi har likevel kommet fram til at det problemet ikke er større enn at vi kan leve med det. Det skyldes blant annet at de praktiske ulempene ved andre løsninger er svært store. Dessuten har vi vurdert de feilene som følger av NYK-kodene til å være forholdsvis små. En diskusjon av spørsmålet er å finne hos Album (1979).

Denne vurderingen er blitt støttet empirisk. I det svenske Statistiska Centralbyråen (SCB) har de også laget en sosioøkonomisk inndeling. De koder sosioøkonomisk klasse direkte fra yrke, de går ikke via NYK eller tilsvarende. Samtidig koder de i tillegg yrke ifølge sin utgave av NYK, en utgave som likner mye på vår. Forskjellen er at den svenske har litt videre kategorier, den er litt mindre presis. Med data fra Undersökningen om Levnadsförhållanden 1979 har Andersson (1983) sammenliknet den svenske og den norske sosioøkonomiske inndelingen. Den norske er kodet via svenske NYK og den svenske direkte fra yrke. Den svenske inndelingen har bare ubetydelig bedre forklaringskraft, når vi studerer effekten på viktige levekårsvariable. Det tyder på at omveien om NYK ikke gjør at vi taper veldig mye. Et sosioøkonomisk mål vil i alle tilfelle være ganske grovt. Det er urimelig å stille svært strenge krav til ett element når de øvrige også er usikre.

1.4 En grunnleggende forutsetning

Den mest grunnleggende antakelsen bak SSBs inndeling etter sosioøkonomisk status er at kilden til utkomme betyr mye for hva vi gjør og hvordan vi blir. Særlig preger egenskaper ved vårt yrkesarbeid oss. Antakelsen er verken oppsiktsvekkende eller presis, men den forhindrer oss f.eks. fra å bruke utdanning og inntekt som byggesteiner. (Men både utdannings- og inntektsnivå er nært knyttet til arbeids-, yrkesforholdene våre. Yrkesutdanning avgjør hvilke yrker folk kan havne i. Og inntekten blir for de fleste bestemt av yrket.) Yrke eller andre kjennetegn på posisjon i samfunnets arbeidsdeling er det vanligste kriteriet å bruke i sosiale lagdelingsvariabler. I de siste åra har det kommet flere tegn på at slike variabler nå gir en sterkere forklaring av folks handlinger og holdninger enn før. Det gjelder f.eks. forklaringer av inntektsvariasjon (Johansson og Selén 1987) og partitilknytning (Aardal og Valen 1983).

Nå finnes det mange tolkninger av hva det er ved arbeidet som virker (sterkest) på oss, selv blant de som mener at folks plassering i arbeidslivet er det viktigste grunnlaget for sosial ulikhet. Innen ulike teoretiske retninger vil det bli lagt vekt på ulike tolkninger. Stikkordene interessegruppe- og stratifikasjonsanalyse kan gi oss en viss orden i mangfoldet (Album 1979).

Tolkningen av arbeidets virkning beror også på hva slags problemstilling forskeren forsøker å kaste lys over. En helseforsker, i alle fall én som er epidemiologisk orientert, vil se etter mulige belastninger i arbeidsmiljøet. En forsker som er interessert i sosial mobilitet mellom generasjonene, vil f.eks. undersøke hvordan foreldre påvirker barna til å ta utdanning. I det siste tilfellet har vi ikke å gjøre bare med umiddelbare virkninger av arbeidet, selv om det er tenkelig at intellektuelt preget arbeid gir interesse for utdanning hos barn. Snarere kan det være spørsmål om hvilken utdanning rekruttene til ulike sosiale lag har selv.

Hvilke hensyn vi har lagt vekt på da vi konstruerte denne inndelingen, kommer til uttrykk i diskusjonen som følger.

Det er selvsagt bare de som har et yrke, som kan klassifiseres etter det. De andre blir klassifisert etter deres viktigste aktivitet og etter kilden til deres inntekt.

1.4.1 Ulike operasjonaliseringer gir ulike empiriske resultater

Fordi ulike forskere legger vekt på ulike sider av arbeidet når de utformer sine klasse- og lagdelingsvariabler, vil ikke de forskjellige operasjonaliseringene alltid gi samme resultat, om vi prøver dem på et empirisk materiale. Noe av det mest interessante når det gjelder sammenhengen mellom plass i arbeidsdelingen og helse, er nettopp at vi med noen indikatorer finner slik sammenheng og at vi med andre ikke gjør det (se f.eks. Elstad 1983 og Colbjørnsen, Hernes og Knudsen 1982). Operasjonaliseringene måler ikke helt samme latente variabel. Slike forskjeller kan være med å klargjøre hvilke egenskaper ved arbeidet som ulike indikatorer griper tak i. Ulike operasjonaliseringer av begrep som klasse, lag eller sosioøkonomisk status vil måle ulike sider av arbeidet og dets virkninger. Forskjellene er delvis resultat av bevisste valg som formgiverne har tatt. Men de kan også være helt utilsiktede virkninger av operasjonelle grep. Uansett teoretisk forarbeid er det fornuftig å analysere hvordan en inndeling virker, etter at den er tatt i bruk.

Det er også en annen grunn til at samsvaret mellom operasjonalisering og tolkning langt fra er fullstendig. Det er fordi forskjellige egenskaper ved arbeidet henger sammen i knipper. Måler du en egenskap, får du andre med på kjøpet. Derfor finner vi klare sammenhenger mellom ulike operasjonaliseringer. Og derfor vil alle sosioøkonomiske mål gi grunnlag for mangfoldige antakelser om sammenhengen mellom arbeidet og levekårene. I neste avsnitt skal jeg si noe om hvilke deler av knippet som vår variabel gir seg ut for å måle.

1.4.2 Egenskaper ved posisjoner og ved relasjoner mellom posisjoner

Vi har klassifisert yrker etter noen egenskaper ved det arbeidet som normalt blir utført i dem. Arbeidsoppgavene og hva slags ferdigheter som kreves for å utføre dem, har vært grunnlaget for klassifisering. Det kan være verdt å presisere at det er yrker, altså posisjoner, og ikke personer som danner strukturen i inndelingen.

Vi har gått ut fra innholdet i arbeidsoppgavene og ikke relasjonene mellom utøverne. Det er ikke et valg som er truffet av oss. Det er gitt av de data vi har å arbeide med. Vi har delt mellom manuelt og ikke-manuelt arbeid. Vi har videre satt skiller mellom yrkesgrupper etter hvilke krav til kompetanse som normalt blir stilt til

innehaveren. Endelig har vi forsøkt å skille fra hverandre yrker som særlig er preget av ledelse og yrker som ikke er det. Alle tre er egenskaper ved arbeidets innhold.

Det er likevel slik at vår inndeling også langt på vei beskriver trekk ved de sosiale relasjonene, folks plass i arbeidets organisering. Det er fordi innholdet i arbeidsoppgavene og forholdet mellom arbeidsoppgavene henger nøye sammen. Det er derfor vi snakker om arbeidsdelingen i samfunnet.

De sosiale relasjonene, forholdene mellom rollene, blir et stykke på vei bestemt av teknologiens forutsetninger, av hva som for tida regnes som nødvendige operasjoner for å skape et produkt.

Samtidig preges oppdelingen i arbeidsoppgaver og ordningen av oppgavene av rådende ideologier om god organisasjon og av maktforhold. Alt i alt er derfor arbeidsdelingen i form av yrker og forholdet mellom utøverne, i form av roller, nært knyttet sammen.

1.4.3 De som ikke er yrkestilknyttet

Inndelingen dekker hele befolkningen uansett om de er i yrkesarbeid eller ikke. Inndelingsprinsippene er naturligvis forskjellige for de som er og de som ikke er yrkestilknyttet. De siste blir inndelt etter aktivitet eller etter kilden for sin inntekt. I neste kapittel går jeg igjennom inndelingsreglene trinn for trinn.

2. VALG AV OPERASJONALISERINGSREGLER

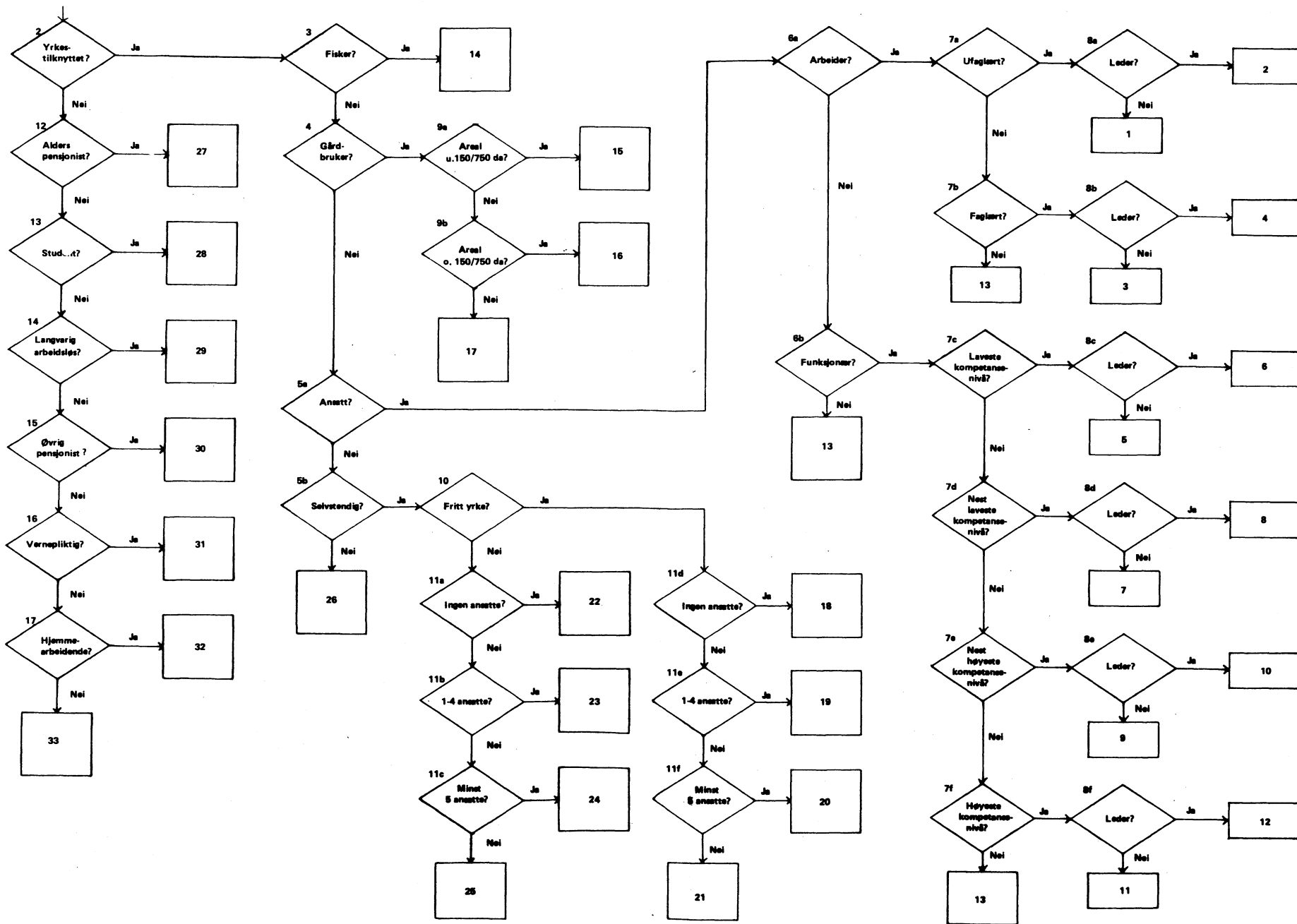
I dette kapitlet drøfter jeg de enkelte delingene vi gjør av befolkningen for å komme fram til den mest detaljerte utgaven av inndelingen med 33 kategorier. Se figur 2.1.¹

2.1 Yrkestilknytning

I inndelingen skiller vi mellom de som er og de som ikke er knyttet til yrkeslivet. Vi tror folk på den ene og andre siden av det skillet lever ganske forskjellige liv. Prinsippene for den videre oppdelingen er ulike for de to delene.

Spørsmålet er så hva det vil si å være yrkestilknyttet (se

FIGUR 2.1 ET LOGISK DIAGRAM FOR DEN SOSIOØKONOMISKE INNDELINGEN I DETALJERT VERSJON

også Album 1979). For at arbeidet skal ha noen virkning på hvordan livet blir levet, må den yrkesaktive for det første holde på et visst minimum av timer pr. dag, uke eller måned. For det andre bør tilknytningen være en stund. En ukes yrkesarbeid i året kan f.eks. ikke være nok, uansett hvor mange arbeidstimer den uka fylles med. La oss kalle disse to målene for omfang og varighet.

Vi kan ikke i praksis operere med krav både til omfang og varighet. Vi har valgt å bruke timetallet de siste 12 månedene til å skille mellom de som er og de som ikke er knyttet til yrkeslivet. Vi bruker tallet for året, fordi vi er interessert i den varige og stabile kontakten med yrkeslivet og regner med at tallet for året forteller bedre om det enn tallet for uka.² Vi setter grensa for yrkestilknytning i SØI til 500 timer. Det tilsvarer litt over 10 timer pr. uke og skulle gjøre at vi får med deltidsansatte med noenlunde stabil yrkesdeltakelse, men ikke de som er svært sporadisk og kortvarig i inntektsgivende arbeid. Vi kaller de som arbeider så mye for yrkestilknyttet. Her som andre steder i regelverket for operasjonalisering, må vi regne med at det er undersøkelser som ikke kan følge reglene fullt ut, men må nøye seg med en tilnærmet rett operasjonalisering.

Valget av kriteriet 500 timer i løpet av siste år har en viktig konsekvens som brukere må ha i tankene. Personer som nylig har begynt i yrkesarbeid, vil ikke bli regnet som yrkestilknyttet, før de har samlet seg opp 500 timer. Selv de som arbeider 40 timers uke må ha vært i arbeid i tre måneder før de er yrkestilknyttet. Vi godtar det fordi vi ikke tror de blir vesentlig preget av sitt yrke i løpet av kortere tid. Tilsvarende vil én som nå har sluttet å arbeide bli regnet som yrkestilknyttet, om hun eller han arbeidet minst 500 timer siste året.

Noen mennesker har flere yrker samtidig. Normalt vil det ene bli registrert som hoved- og de(t) andre som biyrke(r). Hoved- og biyrkene trenger selvsagt ikke falle i samme sosioøkonomiske kategori, selv om det er sannsynlig at de vil være i nærheten av hverandre. Vi anser her den samlede yrkesaktiviteten i alle yrker for å være avgjørende. Om den når 500 timer siste år, regner vi personen som yrkestilknyttet i denne sammenheng. Vi velger å gjøre det slik i stedet for bare å regne med hovedyrket. Vi tror en biyrkestilknytning vil virke i samme retning som hovedyrket. Det gjelder uansett om biyrket er litt annerledes enn hovedyrket. Konsistent med dette regner vi timene fra et annet yrke sammen med timene fra det nåværende, om personen har skiftet yrke i løpet av året.

Det første steget deler altså befolkningen vi undersøker i to. På den ene sida får vi de som ikke i det hele tatt er yrkesaktive og de som er det, men har arbeidet mindre enn 500 timer det siste året. På den andre sida kommer de som har arbeidet tilsammen minst 500 timer det siste året i ett eller flere yrker.

2.2 Inndeling av de som ikke er yrkestilknyttet

De som ikke er yrkesaktive minst 500 timer i året blir gitt ulike statuser etter sine viktigste aktiviteter eller etter sine inntektskilder. For eksempel definerer vi elever og studenter på grunnlag av deres studieaktivitet og pensjonister etter deres offentlige forsørgelse.

Kategoriene av ikke-yrkestilknyttete er: vernepliktig, alderspensjonist, elev/student, langvarig arbeidsløs, pensjonist av annen type (uføre-, etterlatte-, ugift mor), hjemmearbeidende, andre.

Med kategorien for langvarig arbeidsløse søker vi å fange opp de som søker arbeid og ikke får. Vi vil avgrense oss fra de som er uten arbeid i kortere perioder i forbindelse med overgang fra et arbeidsforhold til et annet. Derfor har vi satt en grense på 3 måneder. De som har vært arbeidssøkende i minst 3 måneder regnes her som langvarig arbeidsløse.

Det kan i noen sammenhenger ha interesse å gjøre en mer finndelt inndeling av pensjonistene, men vi har valgt å ikke ta det inn i standarden.

Et mulig prinsipp for fininndeling av de hjemmearbeidende er å bruke husarbeids- og omsorgsbelastning. Vi har ikke innført en slik fininndeling. Vi ser at det kunne vært fruktbart, men har ikke de teoretiske og empiriske redskapene som skal til. Redskapsmangelen henger sammen med de vansker samfunnsvitenskapene i det store og hele har med forholdet mellom kjønn og lagdeling. En inndeling som bygger på et skarpt skille mellom yrkesaktive og -passive fanger dårligere kvinners virkelighet enn menns, blant annet fordi gifte kvinner med yrkesarbeid vanligvis også har et hjemmearbeid. Vi drøfter noen av disse spørsmålene i et eget avsnitt (3.3) senere.

Det vil gå fram av dette at det går an å være i flere kategorier samtidig, om vi ser på virkeligheten. I vår inndeling går ikke det an. Her finnes regler for prioritering mellom kategoriene, om noen fyller vilkårene for å være med i flere. Prioriteringene framgår av

rekkefølgen som kategoriene er nevnt i ovenfor. De overordnede statusene er nevnt først. Tanken bak prioriteringen er at folk skal bli knyttet til den kategorien som preger dem mest.

Standarden stiller de samme kravene til varig og stabil tilknytning til statusene for de som ikke er i markedsarbeid som for de som er. F.eks. skal en elev eller student være aktiv med utdanning minst 500 timer i året. Det samme kravet gjelder for en hjemmearbeidende, Hun skal være aktiv med omsorgs- eller husarbeid like lenge.

Prinsipielt burde vi ha tilsvarende regler om at pensjoner skal dekke en viss minste andel av forbruksutgiftene for én som skal klassifiseres som pensjonist. Men å operasjonalisere det er vanskelig, og har kanskje heller ikke særlig mye å gi. Standarden setter derfor ingen slike krav. De fleste som har pensjon fra Folketrygden har full pensjon og får et beløp som i alle fall i prinsippet skal dekke alle utgifter.

Så lenge vi ikke opererer med en slik grense, velger vi å utelate sosialhjelpsklienter fra pensjonistkategorien. De får bare sjelden hoveddelen av sine inntekter som klienter, i alle fall er det sjelden at de får det i lang tid.

2.3 Fiskerne

Fiskerne er vanskelige å plassere entydig i et system der ordningsprinsippene er hentet fra landbruk, kontorer og industri. De er verken typiske selvstendige med eiendom og ansatte eller lønnsarbeidere som selger sin arbeidskraft. Det er forskjeller fiskere mellom, men de er ikke veldig tydelige og det er vanlig at fiskere skifter mellom ulike fiskerstatuser både over livsløpet og mellom sesonger.³

For å tydeliggjøre forskjellene mellom fiskerne, kan vi grovt regne med fire typer båter. Det er trålere, forholdsvis store og dyre båter med stort mannskap og eid av det vi kan kalle kapitalister. Noe mindre, men likevel svært kapitalkrevende, er ringnotfartøyer. De kan være eid av kapitalister som ikke har mer tilknytning til fiske enn at de kunne satse sine penger andre steder om de så fortjeneste i det. Men ofte er slike båter familiebedrifter, slik at skillet mellom eier(e) og mannskap ikke blir veldig tydelig. En tredje kategori av båter er store konvensjonelle båter, båter for garn-, line-, snurrevad-drift. Her er det ofte en person eller en familie som eier, men de andre kan delta med bruk. De har lott. Til sist har vi sjarkene,

båter der det ofte bare er eieren selv som driver.

Forskjellen på båter, eiendoms- og ansettelsesforhold gjør en tredeling mest rimelig mellom kategorier av fiskere. Vi har for det første rederne, eiere av trålere og store ringnotsnurpere. På den annen side har vi de fiskerne som arbeider i stillinger som gjør dem mer like lønsmottakerne, f.eks. på trålere. Mellomkategorien blir de fiskerne som er på små og mellomstore båter som eiere eller lottakere.

Selv i den mest detaljerte utgaven av denne klassifiseringen opererer vi med én kategori for fiskerne, selv om det blir en mangfoldig kategori. De er ikke mange nok til å kunne splittes opp. Spørsmålet blir derfor hvordan fiskerne skal plasseres i inndelingens grunnskjema. Skal de regnes som ansatte eller selvstendige?

Vi har valgt å se dem som selvstendige. I én forstand er alle unntatt prosentfiskerne små forretningsdrivende. Vi kopler dem til bønder og skogbrukere heller enn til de øvrige selvstendige. Kanskje er det riktig å si at de er på vei fra å høre til blant jordbrukerne til å høre til blant de øvrige selvstendige. Men foreløpig har de ikke kommet så langt på den veien.

Hvilke NYK-koder som regnes til fiskerne går fram av dokumentasjonen. Hvalfangere og fiskeoppdrettere er med på grunn av deres nære tilknytning til vanlige fiskere.

Siden fiskerne vanskelig lar seg plassere som selvstendige eller ansatte ved hjelp av spørsmålene som blir brukt i de fleste undersøkelser, skiller vi ut dem før vi skiller de yrkestilknyttete etter yrkesstatus. Det er også grunnen til at de blir omtalt allerede her.

2.4 Yrkesstatus

Det neste steget er en oppdeling av de yrkestilknyttete etter yrkesstatus, dvs. om personen er ansatt eller selvsysselsatt. Den videre inndeling skjer hver for seg for ansatte og selvsysselsatte.

Skillet mellom de ansatte og de selvsysselsatte er ikke alltid sosioøkonomisk viktig, og det kan være villedende. Mye tyder f.eks. på at de som styrer private økonomiske foretak ofte er ansatt, selv om de kanskje eier noen aksjer. Profesjonsmedlemmer kan være ansatt i en periode og selvstendige i en annen, uten at det betyr mye for deres sosiale og økonomiske stilling. Vi tror likevel skillet stort sett er viktig. Vi venter å finne forskjeller i livsstil og interesser mellom

selveiende bønder og avløsere. Og vi tror det kan bety noe om en person eier og styrer en butikk eller en håndverksbedrift med 5-10 ansatte eller bare styrer den. Når vi senere (2.11) viser reglene for sammenslåing av kategorier, kommer vi tilbake til likheter og ulikheter mellom ansatte og sysselsatte.

Familiemedlemmer uten fast lønn i familiebedrift står i en mellomstilling. Det finnes om lag 60 000 av dem. Det store flertall er i jordbruket, men det er også en del i handel. Overgangen til forsørgede hjemmearbeidende kan være uklar, som kontrollundersøkelsen fra forrige folketelling viser (NOS A 823). I inndelingen grupperes familiemedlemmene blant de selvstendige. Visstnok har de kanskje en mindre sentral posisjon i foretaket enn de som står som eiere. Men som medlem av samme familie vil de ha samme økonomiske interesser i foretaket og de vil ha mye til felles i levemåte.

Yrkesstatus må bli bestemt av et eget spørsmål. I de fleste intervjuundersøkelser vil det i alle fall være med.

2.5 Jordbrukere og andre selvsysseleatte

De selvstendige inndeles etter arten av yrket i to kategorier.

I den ene kategorien plasserer vi selvsysseleatte i jord- og skogbruk. I den andre kategorien kommer de øvrige. Det vil i hovedsak si de som er beskjeftiget i håndverk, industri og servicevirksomhet.

Det er klassisk i den type sosioøkonomisk inndeling vi har valgt, å skille ut bøndene. De står i en særegen stilling i forhold til de øvrige når det gjelder tilknytning til eiendommen, arbeidets art, kapitalforhold, livsstil og interesser.

Fordelingen mellom de to hovedtypene av selvstendige foretar vi på grunnlag av opplysninger om yrke kodet etter Nordisk Yrkesklassifisering.

Vi har ved siden av gardbrukere også med skogbrukere, pelsdyr-oppdrettere og reineiere. Slik virksomhet drives ofte i tilknytning til gardsbruk og har i bruk av naturressurser, arbeidsinnhold og eiendomstilknytning også mye til felles med gardsdrift.

2.6 Inndeling av de ansatte

De ansatte deles, som et første steg, inn i to kategorier etter arten av det arbeidet de utfører. Vi er ute etter en todeling mellom de som produserer eller transporterer materielle gjenstander ved hjelp av kroppsarbeid, og de som i sitt arbeid i hovedsak bearbejder og formidler symboler. Vi har bare kalt de to kategoriene for henholdsvis arbeidere og funksjonærer.

Dette skillet er kanskje det mest klassiske i inndelinger etter klasse, lag, sosioøkonomisk status eller hva det kalles. Det kan begrunnes teoretisk innenfor ulike samfunnsvitenskapelige retninger.

Derfor er det liten tvil om at det har noe for seg å operere med et skille etter yrkets art. Men det er ikke uten problemer å operasjonalisere det begrepet. Både på det som tradisjonelt har vært arbeidernesida og det som har vært funksjonærsida har det skjedd forandringer i arbeidets innhold. Automatisering fører f.eks. til at yrker som tradisjonelt har fordret hardt kroppsarbeid nå mer er preget av overvåking, spaker og trykknapper. På den andre sida har det i kategorien vi kaller funksjonærer kommet til mange nye yrker, f.eks. innen helse- og sosialsektoren, som ikke samsvarer med bildet av den typiske funksjonær. Det finnes også en god del yrker som foregår i funksjonærpregete miljøer, men som er ensformige og fordrer en viss kroppslig innsats, f.eks. maskinskriving. En god del av yrkene som det er tvil om, er kvinneyrker. Det gjelder f.eks. under- og mellomordnet personale i helse- og sosialvesen, underordnede kontoransatte og butikkespeditører. Hvilke valg vi treffer om plasseringen av slike yrkesgrupper, betyr mye for kjønnsfordelingen i de sosiale lagene.

2.6.1 Kriterier for todeling

Flertallet av yrkesgrupper lar seg plassere i arbeider- eller funksjonærkategorier med liten tvil. Men som nevnt over, finnes det grensetilfeller. For å få plassert dem er det nødvendig å gjøre klarere hva skillet mellom de to kategoriene består i.

En mulig presisering er manuelt og ikke-manuelt arbeid. En som har manuelt arbeid bruker kroppen til å bearbeide eller flytte på ting, gjerne ved hjelp av verktøy. Kriteriet forutsetter ikke at arbeidet foregår i industripregete omgivelser eller at det gir "møkk på henda". I en streng mening er manuelt arbeid tungt fysisk arbeid, det

er mer enn å trykke på knapper og dra i spaker.

Det neste kriteriet jeg trekker fram, er det som på engelsk kalles white or blue collar. Jeg leser det som et kriterium som mer enn det forrige tar hensyn til hva slags omgivelser yrkesutøvelsen foregår i. Kriteriet kan være interessant når det gjelder en del yrkesgrupper. Det finnes en del lite manuelt pregete yrker innen industri, f.eks. i styring og overvåking innen prosessindustri.

Et tredje mulig kriterium finner vi i begrepene om produktivt og ikke produktivt arbeid. Innen den marxistiske verditeorien er produktivt arbeid slikt arbeid som skaper verdier. Om et arbeid regnes som verdiskapende avhenger også av måten det er organisert på. Renngjøring av en industribedrift kan regnes som produktivt, men ikke det samme arbeidet når det utføres i hjemmet. Siden vi her plasserer ansatte, kan vi se bort fra det problemet. En laboratorieassistent kan være produktiv dersom han eller hun medvirker umiddelbart til produksjonen. Tilsvarende arbeid på et sykehus er ikke produktivt. Kontorassistenter regnes ikke som verdiskapende i slikt arbeid de vanligvis har. Butikkekspeditører, derimot, kan være det. De er siste ledd i produksjonskjeden og bringer varen fram til kunden. Noen interessante yrker her er teknikere av ulike slag. Som direkte styrere av produksjon kan de være produktive.

Om vi fortsetter innenfor samme teoretiske ramme, kan utbyttingsgraden være et interessant kriterium. Det brukes som kjennetegn av flere marxistisk orienterte samfunnsforskere som gjør klasseanalyser. Men vi har ikke data her til å ta det i bruk på en skikkelig måte.

Et femte mulig kriterium er hvorvidt arbeidet er rutinepreget eller ikke, eller med andre ord graden av variasjon i oppgavene den ansatte skal utføre.

For det sjette har vi graden av autoritet og autonomi. Idealtypisk er arbeidere oftere kontrollert av andre enn funksjonærer er, mens de selv sjeldnere enn funksjonærer kontrollerer andre.

Det syvende kriteriet er åpne eller lukkede karrierestiger. Typiske arbeideryrker er preget av å være blindgater for avansement, mens den typiske funksjonær har muligheter til å stige i gradene.

2.6.2 Kriterier vi har lagt vekt på

Vi har valgt å legge stor vekt på det første kriteriet. Yrkesgrupper der utøverne normalt utfører arbeid der de må bruke kroppen sin til å bearbeide eller flytte på gjenstander, klassifiserer vi som arbeidere. Det innebærer at arbeiderkategorien mye blir preget av yrker innen industri, håndverk, bygg, anlegg og transport. Den blir preget av mannsyrker. I noen yrkesgrupper inngår det yrker der noen utøvere har tradisjonelt kroppsarbeid og andre har kontroll- og overvåkingsarbeid. Der dette arbeidet er knyttet til industriell produksjon, har vi klassifisert yrkesgruppa som arbeidere. Ellers har vi etter skjønn plassert dem i det vi regnet som det mest typiske. Bedømt ut fra andre av de syv kriteriene, er vår arbeiderkategori ganske snever. Det vil være flere enn disse som skaper verdier, flere som i marxistisk terminologi blir utbyttet, flere som har rutinepreget arbeid, flere som har liten autoritet og flere som har lukkede karrierestiger.

Det betyr f.eks. at en operasjonalisering av det teoretiske begrepet arbeiderklassen må favne videre. Siden vi i inndelingen splitter opp både arbeider- og funksjonærkategoriene, er det likevel mulig å finne en brukbar operasjonalisering av det begrepet og av andre teoretiske begrep som brukere er interessert i å få fram.

Fordelen med en snever definisjon er at eventuelle sammenhenger blir lettere å tolke. Arbeiderne vil ha arbeidsoppgaver som er like og utføre arbeidet innenfor organisasjoner med likhetstrekk.

Denne definisjonen fører til at vi får få kvinnelige arbeidere, mens mange lavere funksjonærer er kvinner.

2.6.3 Spørsmålet om tre- i stedet for todeling

Jeg nevnte i avsnitt 2.6 at funksjonærkategorien er blitt svært mangfoldig. I løpet av arbeidet med inndelingen var vi også innom en diskusjon om det ville være mer fruktbart å operere med et skille mellom tre arter yrker og ikke bare to. Ved siden av kategorier for de som arbeider med ting og de som arbeider med symboler, får vi da en kategori for de som arbeider med mennesker.

I yrkesklassifiseringen fra arbeidskraftmyndighetene i USA er denne tredelingen gjennomført (US Department of Labor 1977). Hvert yrke er gitt en sifferkode for hver av funksjonene data, mennesker og

ting. Koden beskriver i hvilken grad yrket krever at utøveren utfører de tre typene av oppgaver. For hver type oppgaver er det laget en ordinalskala som dekker spennet fra lite til mye. Skalaen har 6, 8 og 7 verdier for henholdsvis data, mennesker og ting. Verdien 0 står for de høyeste kravene. En børstemaskinsetter har koden 360. Han prøver ut data, snakker og gir tegn til mennesker og setter opp ting, alt ifølge den amerikanske kodeboka.

Om vi skulle brukt denne tredelingen, ville vi neppe ha gitt en kode til hvert yrke for alle tre dimensjoner. Vi ville ha klassifisert hver yrkesgruppe i én av de tre kategoriene etter hva som preget den mest.

En god del av yrkesgruppene i undervisnings-, helse- og sosialsektoren ville falle i den nye kategorien for menneskebehandlere. De fleste av disse yrkene vil bli regnet som symbolyrker i et todelt skjema. Det er tenkelig at personer i slike yrkesgrupper på enkelte områder er annerledes enn de med om lag like lang utdanning i mer teknisk- og handelspregete yrkesgrupper.

En slik tredeling av yrker gir en interessant horisontal inndeling av yrkesgrupper. Den ble ikke tatt i bruk, fordi vi var redde for at den ville gjøre inndelingen for upraktisk.

2.7 Inndeling av de ansatte etter kompetanse og autoritet

Verken arbeiderne eller funksjonærene er helt ensartede grupper. Det er forskjeller i utdanningsnivå og -retning, faglig dyktighet, selvstendighet, autoritet og selvsagt i arbeidets art og i størrelsen på organisasjonen⁴ de arbeider innenfor. Som vi sa tidligere, tror vi egenskapene ved arbeidsoppgavene som vi via NYK går ut fra, forteller en god del også om den sosiale organiseringen av arbeidet. Det er vår mulighet og samtidig vårt problem at de to er innvevd i hverandre. Når vi skal tolke funn vi gjør, er det vanskelig å vite presist hvilke sider av den sosioøkonomiske plasseringen funnene skyldes.

I skillet mellom arbeidere og funksjonærer brukte vi en helt teknisk side av arbeidet som kriterium. Men vi impliserte at skillet også var et sosialt skille, at arbeiderne og funksjonærene er plassert ulikt både fysisk og sosialt i arbeidsorganisasjonene de hører til.

Her skal vi gå videre i delingen av de ansatte. Vi er ute etter indikatorer for den relative plasseringen av både arbeidere og funksjonærer i arbeidsorganisasjonene. Fra de mulighetene NYK har gitt oss, har vi valgt to kriterier for videre deling.

Det første kaller vi kompetanse. Vi har gått ut fra at det er en tendens til at medlemmene i en arbeidsorganisasjon rangordnes etter hvor kompliserte og krevende oppgaver de har. Vi tror videre at folk i noen grad belønnes og søker sammen til kollektiver på grunnlag av den rangen. Nå er det vanskelig å måle rangen både direkte og indirekte gjennom oppgavenes vanskelighetsgrad. Vi har i stedet valgt å måle kompetansenivået til yrkesinnehaverne. Hvordan vi har gjort det, er beskrevet nedenfor.

Det andre kriteriet kaller vi autoritet. Her er det snakk om relativ rang i en annen form, nemlig som den enes rett til å lede den andre og den andres plikt til å adlyde. Det finnes også en tredje mulighet, å slippe plikt til å adlyde, men heller ikke ha rett til å befale. Graden av autoritet og autonomi er anerkjent viktige egenskaper i måling av sosial ulikhet. Noen bygger hele systemet sitt på det kriteriet (Dahrendorf 1959, Wright 1979).

Igjen måtte vi i utgangspunktet finne operasjonaliseringen i avledninger fra NYK. Men NYK er dårlig egnet til formålet. Den skiller ikke en gang ut formenn. For formålet har vi innført et fjerde siffer i yrkeskoden i tillegg til de tre i NYK (se SSB 1981). På grunnlag av de fire sifrene skiller vi ut yrker der arbeidsoppgavene stort sett er ledelse. Vi kan ikke skille ut yrker preget av autonomi. Flere detaljer følger senere.

Både kompetanse og autoritet er her egenskaper ved yrker og yrkesgrupper. Vi knytter ikke noe til enkelte personer.

2.7.1 Kompetanse

I Sverige har det statistiske sentralbyrået (Andersson et al 1981) i den tilsvarende inndelingen for det svenske statistiske byrået, kategorisert kompetansenivået til yrkene ved å se på hva arbeidsmarkedsetaten mener er kravet til utdanning i hver av disse yrkene. I Norge har vi ikke en så systematisk oversikt fra arbeidsmarkedsetaten over samsvaret mellom utdanning og yrke at vi kan basere oss på den. Kanskje mangler oversikten fordi samsvaret mangler. I tillegg kommer at vi går ut fra yrkesgrupper (NYK) og ikke yrker. Vi

ville få problemer med å veie kravet til utdanningsnivå i ulike yrker innen samme yrkesgruppe mot hverandre.

Men vi vil ha kompetansenivå som en egenskap ved yrkesgruppa heller enn ved det enkelte individ. Bare på den måten kan vi gjøre undersøkelser om avvikerne, de som har kort- eller langvarig formell utdanning i forhold til stillingen. Og vi ønsker å lage en inndeling som i alle fall i prinsippet beskriver en struktur uavhengig av de individene som fyller de enkelte rollene. Derfor fordeler vi yrkesgruppene på kompetansenivåer etter hva som nå er vanlig utdanningsnivå for medlemmene i yrkesgruppa. Det vil si å regne ut et mål for sentral-tendens for utdanning i hver yrkesgruppe og bruke det målet som grunnlag for gruppering.

Det er klart at det kan reises innvendinger mot en slik framgangsmåte. Den kompetanse folk erverver gjennom arbeidet og den eventuelle karriere i organisasjonen som følger av det, kan vi bare få tak i dersom de forflytter seg til andre yrkesgrupper, og det må være yrkesgrupper som også fylles av andre som har høyere utdanning. Yrkesgrupper som er preget av folk med lav utdanning og høy kompetanse tillært i arbeidslivet, vil altså bli for lavt rangert med den framgangsmåten vi bruker. På samme måte vil yrkesgrupper med lav formell, men utstrakt uformell utdanning bli for lavt rangert. Fiskeskippere er et mulig eksempel.

Utdanning er klart aldersavhengig. Selv i samme yrkesgruppe vil de yngre oftest ha høyere utdanning enn de eldre. Yrkesgrupper med mange unge vil ha et høyere utdanningsnivå enn yrkesgrupper som er preget av eldre ansatte. Om vi ikke kontrollerer for alder, kan vi her få gale uttrykk for kompetansenivå.

2.7.2 Operasjonalisering av kompetansenivå

Et mål for sammenhengen mellom yrkesgruppe og utdanningsnivå er det bare mulig å få fra en folketelling, dersom vi skal få holdbare data også for yrkesgrupper med få medlemmer. Da denne inndelingen ble laget, var resultatene fra 1970-tellingen ennå de ferskeste som var tilgjengelig. Fra den hentet vi data som viser fordelingen på utdanningsnivå for alle yrkesgrupper. Vi hadde også gjennomsnittlig antall utdanningsår for hver yrkesgruppe. Utdanningsnivåene er de som brukes i Standard for utdanningsgruppering (SSH 28). For å få til et mål på gjennomsnittlig utdanningslengde har vi satt de ulike utdann-

ingsnivåene til et bestemt antall år som foreslått av Møglestue (1975). I utregningen er bare de kategorier av personer tatt med som resultatet vil gjelde for, dvs. yrkesaktive ansatte.

For å unngå en del av problemene med at utdanning er aldersavhengig, har vi brukt data for ansatte som var 20-39 år i 1970.

Vi har brukt høyeste fagutdanning som mål på utdanningsnivå. Tanken bak valget av fagutdanning framfor almenntdanning er selvsagt at den første regnes for å være mer yrkesrettet, og det er kompetansenivået for yrket vi er ute etter å fastsette. I Standard for utdanningsgruppering har man kommet fram til kodene for nivå på fagutdanning ved å legge den normale tida den bestemte fagutdanningen tar, til tida det normalt tar å oppnå den allmenntdanninga som er forutsetning for opptak (SSH 28). Det passer utmerket til våre formål.

Vi har gruppert yrkesgruppene i fire nivåer som grovt tilsvarer følgende krav for å komme inn i yrket i dag:

- 1) Ingen fagutdanning
- 2) Fagutdanning på gymnasnivå
- 3) Fagutdanning på lavere høgskole- og universitetsnivå og
- 4) Fagutdanning på høyere universitets- og høgskolenivå

Vi har altså fått fram fire kompetansenivåer for de ansatte. De skal brukes likt for arbeidere og funksjonærer for å lette sammenlikningen mellom dem. Men blant arbeiderne er bare de to laveste kompetansenivåene aktuelle. De kalles da henholdsvis ufaglærte og faglærte. Blant funksjonærene er nivåene bare nummerert fra I til IV. Funksjonærer I og II har altså samme kompetansenivå som ufaglærte og faglærte arbeidere.

Grensene for kompetansenivå har vært noe usikre, fordi tallene fra 1970-tellingen, når det gjelder utdanning, er av skiftende kvalitet. Utdanningsregisteret er grunnlagt på 70-tellingen. Alle som har fått utdanning etter 1973, er ført inn der, slik at data for de yngste nå er bedre enn de var i 1970.

For å undersøke om usikkerheten i datagrunnlaget bak grensene mellom nivåene har ført til urimeligheter i inndelingen, har jeg senere undersøkt hvordan grensene ville blitt, om vi hadde nyttet 1980-folketellingen. Appendix B inneholder en samlet oppstilling av kompetansenivåer for hver yrkesgruppe slik den er beskrevet av FOB 70 og slik den ville blitt om FOB 80 var blitt brukt. Som det går fram her, er ikke avvikene skremmende store.

En felles nordisk klassifisering etter sosioøkonomisk status blir nå utarbeidet i regi av et utvalg under de nordiske statistiske sentralbyråene. Den nordiske klassifiseringen bygger i hovedsak på den norske. I forbindelse med arbeidet med denne klassifiseringen har Statistiskentralen i Finland gjort forsøk med å fordele arbeidere i kategoriene ufaglærte og faglærte etter den samme framgangsmåten som vi fulgte i Norge. De brukte data fra sin folketelling fra 1985. Det finnes flere uoverensstemmelser, men "överhuvudtaget verkar resultatene vara ganska nära det som ingår i (den felles nordiske klassifiseringen) (Markelin 1988)".

Jeg velger å ta også disse finske funnene som tegn på at denne skillelinjen er trukket på noenlunde riktig sted.

2.7.3 Autoritet

Også autoritet har vi valgt å forsøke å få fram som en egenskap ved yrkesgruppa heller enn ved den enkelte personen. Den svenske inndelingen som likner vår på mange måter, har også autoritet med som en egenskap. Men i Sverige har de valgt å bruke personens autoritet, slik den kommer fram i et eget spørsmål om tallet på underordnete.

Når vi også her går ut fra yrkesgruppa, er det på grunn av idealet om å få fram egenskaper ved posisjoner snarere enn personer. Vi har dessuten et ønske om å spare på spørsmål.

Vi har gjennomgått yrkene i Nordisk Yrkesklassifisering. De yrkene som etter NYKs framstilling og vår vurdering for en stor del er preget av at innehaveren leder andres arbeid, er klassifisert som lederyrker. Vi har vært interessert i å skille ut de som har ledelse som en dominerende del av sitt arbeid, ikke bare tidvis rettleder eller gir noen ordre. Vi gjør ikke noe skille mellom de ikke-lederne som mye kan bestemme over sitt eget arbeid og de som arbeider etter ordre.

Der autoritetspreget gjelder hele yrkesgrupper defineres alle i en tresiffergruppe som ledere. Der det gjelder enkeltyrker innen yrkesgruppene, har vi foreslått å skille dem ut fra de øvrige yrkene i den gruppa. Det gjøres under koding ved at disse enkeltyrkene kodes etter yrkesgruppe på vanlig måte, men i tillegg får et ekstra, et fjerde siffer. Lederyrker er altså for det første de som hører til yrkesgrupper der alle yrker er lederyrker. For det andre er det enkeltyrker innen yrkesgrupper som består av både leder- og ikke-

lederyrker. Lederyrkene har da en egen kode i form av et ettall som fjerde siffer i yrkeskoden.

2.8 Jord- og skogbrukere

Som nevnt foran er selvstendige innen jord- og skogbruk og enkelte andre innen primærnæringene skilt fra de øvrige selvstendige.

I intervjuundersøkelser med det som er normal utvalgsstørrelse i Norge, vil det sjelden være aktuelt å lage flere kategorier for denne typen selvstendige. Men i folketellingen og i intervjuundersøkelser med særlig store eller spesielle utvalg er det mulig og ønskelig. Vi har grunn til å tro at f.eks. levekårene til stor- og småbønder er ganske ulike, også arten av tilknytning til yrket.

Om vi holder oss til jord- og skogbruk, ser vi at det er vanskelig å finne gode kriterier som bestemmer deres sosioøkonomiske stilling⁵. Det mest nærliggende er areal. Men samme areal har ulik økonomisk betydning avhengig av jordsmonn, klima på stedet, typen drift o.a. Slikt kommer blant annet til uttrykk i prisen på leiejord. På den annen side er ikke inntekt av driften, verdien av kapitalutstyret eller annet noe bedre. De to nevnte kriteriene er sterkt påvirket av skattemessige forhold. En som driver godt kan ha liten inntekt fordi han investerer mye. Et mulig alternativ er størrelsen på omsetningen. Den registreres i forbindelse med merverdiavgiften. Men foreløpig har vi ikke datagrunnlag for å bruke det målet.

Areal blir derfor stående som det tross alt beste og som et kriterium som i alle fall i gjennomsnitt treffer bra. Vi skal altså fram til et antall dekar jord og et antall dekar skog som setter grensene mellom små og store bønder og små og store skogbrukere. Ettersom mange eier både jord og skog må regelen være at alle er storbønder som enten kommer over grensa for jordbruksareal eller over grensa for skogareal.

I sin bok "Norsk Jordbruk - Det nye hamskiftet" har Reidar Almås (1979) et kapittel om det han kaller klassene i jordbruket. På grunnlag av teorier for samfunnets klassesdeling og data fra jordbruks-tellinger, lønnsstatistikk for jordbruk og gartnerier og driftsgranskinger i jord- og skogbruk, kommer Almås fram til at det er rimelig å dele de selvstendige jordbrukerne i tre kategorier: Storbønder, mellombønder og småbønder. Meget kort framstilt er det slik at storbøndene i de fleste år kan legge seg opp ny kapital, betale ned gjeld

og nyinvestere og likevel få en bra inntekt til eget forbruk. Småbøndene på den motsatte sida kan ikke leve av bruket alene. Uten inntekt fra andre hold vil de bli stadig mer forgjeldet. De kan ikke oppnå en inntekt som svarer til tariffølønna for en landarbeider. Mellombøndene vil i gode år få overskudd, i dårlige år underskudd, om vi regner med at lønna skal tilsvare det en landarbeider får.

Almås bruker andre kriterier enn areal alene, av samme grunner som er nevnt tidligere. Han gir likevel uttrykk for hvor stort areal som i gjennomsnitt skal til for å komme i det ene eller det andre laget. For perioden han har undersøkt, mener han det grovt sagt er mulig å påstå at de som har bruk på over 200 dekar har klart å legge opp kapital, at de er storbønder, mens de med bruk på under 100 stort sett ikke har klart det og er småbønder. Mellombøndene blir da de som har bruk mellom 100 og 200 dekar, om vi hele tida husker reservasjonene mot bruk av areal og ser på dette som gjennomsnittstall. Mellombøndene må også i enkelte år bruke av sin "lønn" (beregnet som landarbeiders tariffølønn) for å betale sine renteutgifter.

Hvor vi finner vippepunktet mellom de som går henimot økning av sin kapital og de som går mot minsking av den, er altså avhengig av landsdel, jordsmonn, driftsform, hvor intensivt det drives, gårdbrukerens dyktighet, jordbruksoppgjør m.v. Vi har valgt å sette 150 dekar som grense ut fra en antakelse om at dette i gjennomsnitt ikke ligger langt fra vippepunktet for landet under ett. Den tilsvarende grensa for skogareal blir da 750 dekar.

En annen mulighet hadde selvsagt vært å operere med en fordeling med grenser på 100 og 200 dekar. Når vi ikke har foreslått det, er det fordi vi med en inndeling i bare to kategorier beholder muligheten for å operere med et skille etter areal i alle fall i noen utvalgsundersøkelser. I totaltelling er det selvsagt mulig med en finere oppdeling.

Disse grensene gir ingen kriterier for hvordan de andre selvstendige i primærnæringene som er med her, skal deles inn. De er ganske få i sammenlikning. I folketellinga fra 1980 var det 65 000 gardbrukere, om lag 500 pelsdyroppdrettere, 400 reineiere og knapt 4 000 gartnere (NOS B 299). I inndelingen hører de til blant de gardbrukerne med areal under 150 da.

I intervjuundersøkelser må gårdsstørrelsen komme fram i et eget spørsmål. I folketellinga kan det gjøres ved å kople den sammen med landbrukstellinga.

2.9 Selvstendige i frie yrker

De selvstendige er ulike når det gjelder utdanningsnivå og -retning, bransje o.a. En type selvstendige som tradisjonelt har blitt sett på som særegne, er medlemmene i de såkalte frie yrkene. Det vil si folk som tilhører en profesjon. De har høy utdanning og arbeider med klienter på et avgrenset fagområde som selvstendige næringsdrivende. Med i det tradisjonelle bildet av profesjonen hører også at medlemmene ikke forventes å søke å maksimere overskuddet etter samme metode som "vanlige" næringsdrivende. Betalingen skjer ofte etter faste satser. Leger og advokater er klassiske eksempler, arkitekter er et annet.

Nettopp fordi de skiller seg fra andre selvstendige næringsdrivende på flere måter, kan det være interessant å skille dem ut. Vi har gjort det slik: Øvrige selvstendige næringsdrivende i yrkesgrupper klassifisert til høyeste kompetansenivå regnes som medlemmer av frie yrker.

2.10 De øvrige selvstendige

De selvstendige, eierne, er selvsagt ingen enhetlig kategori. Det som først og fremst skiller, er størrelsen på foretaket de eier. Her er forskjellene store både i kapital og i arbeidsstokk og dermed også i rettigheter, plikter, interesser og muligheter hos eieren.

Vi har funnet det naturlig å foreta en tredeling. Selvstendige uten ansatte utgjør én kategori. De som har 1 til 4 ansatte er en annen. Den tredje kategorien består av de som har minst fem ansatte. Denne tredelingen blir gjennomført både for selvstendige i frie yrker og for øvrige selvstendige.

2.11 Sammensying til en komplett inndeling

Ved en kryssing og sammenkopling av de variablene vi har gjennomgått foran, får vi fram inndelingen i sin mest detaljerte versjon med 33 kategorier. Navnene på kategoriene og antall personer i hver av dem går fram av tabell 2.1.

Tabell 2.1. Antall personer etter sosioøkonomiske kategorier. 1980

Sosioøkonomiske kategorier	Antall personer
1. Arbeidere, ufaglært, ikke leder	424 145
2. Arbeidere, ufaglært, leder	15 670
3. Arbeidere, faglært, ikke leder	186 895
4. Arbeidere, faglært, leder	10 161
5. Funksjonærer, I, ikke leder	306 464
6. Funksjonærer, I, leder	1 277
7. Funksjonærer, II, ikke leder	140 512
8. Funksjonærer, II, leder	56 051
9. Funksjonærer, III, ikke leder	189 526
10. Funksjonærer, III, leder	78 820
11. Funksjonærer, IV, ikke leder	58 882
12. Funksjonærer, IV, leder	41 580
13. Ansatte, ikke klassifisert foran	8 956
14. Fiskere	17 466
15. Mindre gårdbrukere	54 486
16. Større gårdbrukere	20 603
17. Gårdbrukere med ukjent areal	23 973
18. Frie yrkesutøvere uten ansatte	106
19. Frie yrkesutøvere med 1-4 ansatte	2 328
20. Frie yrkesutøvere med minst 5 ansatte	681
21. Andre frie yrkesutøvere	3 656
22. Øvrige selvstendige uten ansatte	3 148
23. Øvrige selvstendige med 1-4 ansatte	52 291
24. Øvrige selvstendige med minst 5 ansatte	11 517
25. Selvstendige, ikke klassifisert foran	30 747
26. Yrkestilknyttete, ikke klassifisert foran ¹	-
27. Alderspensjonister	479 254
28. Studenter og skoleelever	188 274
29. Langvarig arbeidsledige ¹	-
30. Øvrige pensjonister	197 143
31. Vernepliktige ¹	-
32. Hjemmearbeidende	357 393
33. Uklassifiserte	172 523

¹ Tall finnes ikke i folketellinga 1980

Kilde: Folketellinga 1980

Men det er sjelden aktuelt å bruke alle 33. Disse grunnkategoriene er her å regne som byggeklosser i grovere inndelinger. Standarden inneholder et pyramidalt system for sammenslåing av disse 33 til henholdsvis 22, 11, 8 og 4 klasser slik at vi får i alt fem nivåer. I mange undersøkelser er det bare aktuelt å bruke en del av inndelingen, fordi det bare er en del av befolkningen som blir undersøkt, f.eks. bare ansatte.

3. DISKUSJON AV NOEN ANDRE VIKTIGE SPØRSMÅL

Foran har jeg begrunnet en del av valgene vi har truffet i konstruksjonen av den sosioøkonomiske inndelingen. Men siden jeg har fulgt prinsippene i inndelingene da jeg disponerte stoffet, har noen viktige spørsmål falt utenfor framstillingen. Nå er tida kommet til dem.

3.1 Idealet om sparsomhet i kriterier

Mange variabler kunne være interessante å ta med i en sosioøkonomisk inndeling. Individens utdanning, stabs- og linjeopposisjon, offentlig eller privat ansettelse, bransje og inntekt er eksempler. Alt ville fortalt noe interessant om sosioøkonomiske forhold.

Vi har hatt et ideal om å gå den motsatte veien, å bygge inndelingen på få variabler. Da vil den være lettere både å lage og å tolke. Og alle de andre variablene går det an å ta med for den enkelte forskeren. Vi har ikke ønsket og heller ikke sett det mulig å lage "den sosioøkonomiske variabelen", f.eks. den som i ett sier alt om folks levekår.

3.2 Lånt status

Slik denne inndelingen er laget, vil ingen falle utenfor. Barn under skolealder er et unntak. De faller i restkategorien.

Men i noen tilfelle er enkelte sider ved folks liv mer preget av andre statuser enn den de selv for tiden er i. For noen problemstillinger er det interessant om en 19-åring er student, ufaglært arbeider, arbeidsløs e.a. For andre er det viktigere hva slags status far er i, siden 19-åringen er preget av familiens status gjennom sin sosialisering og gjennom materielle vilkår. For studenter er også en tredje status viktig, den de er på vei mot i yrkeslivet gjennom sin utdanning.

Tilsvarende har pensjonister en mer tvetydig status enn den langvarig yrkestilknyttete har. De første er preget både av sin nåværende og av sin tidligere status, både når det gjelder materielle og kulturelle vilkår. Jeg har kalt en slik status som ikke er personens egen og umiddelbare for en lånt status. Barn låner fra sine foreldre

eller fra sin egen framtid. Pensjonister låner fra sin fortid.

Det går ikke an å si at bruk av egen status er riktigere enn bruk av lånt, eller omvendt. Hva som gir best mening, avhenger av problemstillingen. Bruk av lånt status forutsetter kjennskap til annerledes opplysninger enn bruk av egen. Men inndelingens kategorier kan brukes i alle fall.

3.3 Kvinner og menn i en inndeling etter sosioøkonomisk status

Som det går fram flere steder i denne rapporten, er tilknytningen til yrkeslivet avgjørende for hvordan folk blir plassert. Det gjør også at inndelingen i en viss forstand "passer best" til de yrkestilknyttete, og griper sentrale trekk ved deres virkelighet bedre. Bedømt som et instrument som bør fange den sosioøkonomiske statusen til alle befolkningsgrupper like godt, kan den sies å diskriminere pensjonister og andre som blir direkte forsørget av offentlige ytelser og hjemmearbeidende kvinner og hjemmeværende barn og ungdom som blir privat, men indirekte forsørget.

En del av de som ikke har arbeid i markedet kan føyes inn blant de som har et yrke ved hjelp av lånt status.

Hjemmearbeidende husmødre har også en tvetydig status. Deres situasjon er dels preget av deres status som hjemmearbeidende og dels av statusen til andre i familien, i første rekke ektemannen. Den nærliggende løsning er å velge mellom husmorstatusen eller ektefellens status avhengig av problemstillingen. Men det finnes også andre løsninger. Det er en mulighet å følge mønsteret fra pensjonistene, å la husmødre låne status av sin fortid. En annen mulighet er å gjøre som foreslått for studentene, å låne fra deres sannsynlige framtid. Mange kvinner skifter mellom markeds- og hjemmearbeid. Kanskje fanger vi mer av deres sosioøkonomiske stilling om vi henter de hjemmearbeidendes lånte status fra deres egen livsbane⁶ enn fra deres forsørgere, og vi plasserer dem mer på linje med andre kategorier som ikke er i markedsarbeid. Det er et ideal for all statusplassering å gå ut fra personens stabile og langvarige tilknytning. Vi tenker oss at en bestemt plassering i samfunnets lagdeling gir større virkning jo mer varig den er. Men mangel på data gjør at plassering etter livsbane blir vanskelig å få til i praksis.

Det finnes enda en mulig løsning på "husmorproblemet". F.eks. vil marxister som opererer med kriteriet "langsiktige fundamentale

interesser" kunne hevde at husmødre i det lange løp har felles interesser med arbeiderklassen (Wright 1979) og plassere dem der uansett ektefellens nåværende eller egen tidligere plass i klassestrukturen. Det kan også være mulig å påstå at de hjemmearbeidendes rolle i sitt arbeid likner mest på yrkesrollene til de vi her har kalt arbeidere i vår inndeling.

Tvetydigheten mellom statuser gjelder ikke bare for personer som ikke er yrkesaktive. Alle mennesker innehar flere roller og rollesett⁷. Våre roller i yrkeslivet er ikke de eneste. Det kan være lett å glemme når en driver lagdelingsanalyser. Mange av oss har også roller som ektefeller, foreldre, medlem av foreninger av ulike slag, boligeiere, for å nevne noen eksempler. De andre egenskapene virker også inn på våre holdninger, vår atferd og på tilstander vi kommer i.

Også i samme rollesett kan ulike roller trekke oss i ulike retninger. F.eks. kan den ansatte i Statistisk Sentralbyrå trekkes mellom å være underordnet i et byråkrati og medlem av en profesjon. En overordnet lege vil som kontrollør og forvalter av andres arbeidskraft og en person som blir konfrontert med sosial og medisinsk elendighet bli dratt mellom ulike virkelighetsoppfatninger.

Betydningen av rollen vi har i arbeidslivet sett i forhold til andre vil variere for den enkelte over tid. Men først og fremst vil den variere mellom personer og det på en systematisk måte. Systematikken vi her er interessert i, er den mellom kjønnene. Mye tyder på at inndelinger etter klasse og lag kan kritiseres som kjønnsvridde. De påberoper seg å være allmenne, men griper menns virkelighet best.

Flere forhold peker i retning av at menns liv i større grad enn kvinners samsvarer med forestillingene om yrkesrollens virkning som ligger under slike inndelinger.

Om vi nå ser bort fra at en del kvinner (men stadig færre) er heltidshusmødre over lang tid, er det for det første slik at kvinner mer enn menn veksler mellom yrkesaktivitet og hjemmearbeid. For det andre arbeider kvinner deltid i et helt annet omfang enn menn. For det tredje har kvinner ofte dobbelt arbeid, arbeid både i markedet og i hjemmet. Alle de tre forholdene peker på at kvinner har en hovedtilknytning til hjemmet, at det er et annet rollesett som konkurrerer med lønnsarbeiderrollen om hennes tid, identitet og perspektiv og at dette gjelder mer enn det gjelder for menn.

Kvinnens yrkesdeltaking ser særlig ut til å avhenge av deres utdanning og barnetall. Tilknytning til hus og hjem ser ut til å veie tyngre, jo lavere utdanning kvinner har (Jensen 1982). Det kan tyde på

at inndelinger etter klasse eller sosialt lag treffer kvinner i høyere sosiale lag bedre enn kvinner i lavere lag.

Men det er også et fjerde forhold som gjør at tilhørigheten til det ene eller andre sosiale laget må tolkes ulikt for menn og kvinner. Det er et forhold som ofte blir uttrykt ved hjelp av begreper om segmentering av arbeidsmarkedet.

Enkelt sagt er for en stor del ikke de menn og kvinner som vi plasserer i samme lag, ansatt i samme slags yrke og bransje. Kvinner klumper seg i et fåtall yrker. De som har lav utdanning er for en stor del i visse typer servicearbeid, men en del av dem er også i industri. Kjønnsegregeringen er enda tydeligere blant folk med høy utdanning der en majoritet av kvinnene arbeider som sykepleiere og lærere eller i yrker som er nært i slekt med disse. Mennene er mer spredt mellom yrkesfeltene.

Mange av kvinneyrkene har stor likhet med kvinners arbeid i hjemmet, med hus- eller omsorgsarbeid. Det er også slik at arbeidet i disse yrkene oftest er organisert slik at det lar seg kombinere med oppgavene i hjemmet. Flere forskere har pekt på at gifte kvinner har en annen grunnleggende orientering i sitt yrkesarbeid enn menn. Mange typiske kvinneyrker, særlig for kvinner med utdanning, finnes i den offentlige sektoren.

Vi får altså tendenser til en klumping av flere egenskaper som alle avviker for det mest "typiske" klasse- og lagplasserte mennesket. Vi har å gjøre med kvinner som dels har sin lojalitet andre steder og dels møter arbeidslivet med en ansvarsrasjonell orientering. For en stor del arbeider de også i service og omsorgsorienterte yrker, der de forholder seg til ulike slags klienter. Med andre ord deltar de sjeldnere enn menn i produktivt arbeid i den strenge betydningen av det uttrykket, og mange av dem har en offentlig arbeidsgiver. De lever av merverdi andre har skapt, om vi bruker marxistiske begrep.

De forholdene vi har nevnt i dette kapitlet, gjør at begrepene klasse og lag ofte må gis ulik tolkning for de to kjønnene. Sannsynligvis passer begrepene best for menn i produktivt heltidsarbeid. Vårt standpunkt er likevel at klasser og lag også er viktige kategorier når det gjelder kvinner.

Vi ser det med andre ord ikke som rimelig å ha ulike inndelinger for kvinner og menn. Men alle som bruker slike inndelinger bør være oppmerksomme på hvor nødvendig det er å tenke på sosiale lag, kjønn og ekteskapelig status i sammenheng. Ulike roller og rollesett knyttet til kjønn skaper viktigere forskjeller i forhold til lag og

klasser enn det andre roller og rollesett gjør. Men det finnes også andre skillelinjer i samfunnet som "forvirrer" forskjeller mellom klasser og lag. Det beste eksemplet er etnisk tilhørighet.

For oss betyr det at vi må nøye oss med å oppfordre til at de sosiale forskjellene den sosioøkonomiske inndelingen evner å gi uttrykk for, alltid må tolkes i lys av de begrensningene vi har nevnt. Inndelingen favner bare en begrenset del av de sosiale ulikhetene som finnes. Andre måter å operasjonalisere den sosioøkonomiske variabelen på ville gitt andre fordelinger. Den griper heltids yrkesaktive menns virkelighet bedre enn andre befolkningsgrupper, eller sagt på en annen måte kan de heltids yrkesaktive mennenes plassering i inndelingen gis en mer umiddelbar tolkning.

FOTNOTER

- ¹ I de aller fleste tilfelle er det uaktuelt å bruke en inndeling med så mange kategorier. Standarden anbefaler et bestemt system for aggregering (SNS 5:27).
- ² I mange intervjuundersøkelser kjenner vi bare timetallet for uke. Da bruker vi selvsagt det.
- ³ Vi har fått råd om dette av professor Abraham Hallenstvedt ved Institutt for fiskerifag i Tromsø.
- ⁴ Vi bruker begrepet organisasjon slik det er vanlig å gjøre i sosiologi som enhver sosial enhet som er opprettet med den bevisste hensikt å nå bestemte mål og som er under kontinuerlig styring henimot målsettingen (Etzioni 1966). Begrepet er altså videre enn i dagligtalen der det ofte betyr en frivillig sammenslutning av personer som ønsker å fremme økonomiske eller politiske interesser. På samme måte må også begrepet produksjon forstås i vid mening slik at f.eks. behandling av syke inngår i det.
- ⁵ Spørsmålet har vært diskutert med P.O. Hoff ved landbrukstelingen i SSB og med Reidar Almås ved Universitetet i Trondheim.
- ⁶ Erik Olin Wright gjør bruk av begrepet livsbane (trajectory) i sin klasseanalyse. Begrepet må ikke forveksles med sosial mobilitet. Det siste må sees som en forflytning mellom livsbaner.
- ⁷ Rollesettet er summen av de rollene som er knyttet til en bestemt oppgave eller stilling. Hver rolle defineres som komplementær, ved rollerelasjoner. Rollesettet bestemmes altså av alle de rollerelasjonene vi har i en posisjon.

APPENDIKS A

PUBLIKASJONER FRA SSB DER INNDELINGEN ETTER SOSIOØKONOMISK STATUS HAR VÆRT BRUKT.

1983

Forfatter:	Tittel:	Serie:
Andersen, Arne S. Aaberge, Rolf	Analyse av ulikhet i fordelinger av levekår	RAPP 83/21
	Tidsnyttingsundersøkelsen 1980-81	NOS B 378
	Arbeidsmarkedsstatistikk 1982	NOS B 393
	Boforholdsundersøkelsen 1981	NOS B 404
	Arbeid, Fritid og Samvær	SA 49
	Sosialt utsyn 1983	SA 51

1984

Forfatter:	Tittel:	Serie:
Faye, Arne	Friluftsliv i Norge 1970 - 1982	RAPP 84/12
Herigstad, Helge Opdahl, Stein	Aleneforeldres levekår og tidsbruk	RAPP 84/16
	Arbeidsmarkedsstatistikk 1983	NOS B 477
	Barns levekår	SA 53

1985

Forfatter:	Tittel:	Serie:
	Inntektsstatistikk 1982	NOS B 569
	Levekårsundersøkelsen 1983	NOS B 511
	Lønninger og inntekter 1982	NOS B 536
	Arbeidsmarkedsstatistikk 1984	NOS B 545
	Folke- og bolig telling 1980, Hefte III, familier og hus- husholdninger	NOS B 546
Lingsom, Susan	Uformell omsorg for syke og eldre	SØS 57

1986

Forfatter:	Tittel:	Serie:
Herigstad, Helge	Inntekt og offentlige ytingar	RAPP 86/2
Iversen, Gunvor	Arbeidsmarkedstilpasninger blant ektepar	RAPP 86/3
Borgan, Jens-Kristian	Dødelighet i yrker og og sosio- økonomiske grupper 1970 - 1980.	SA 56
	Arbeidsmarkedsstatistikk 1985	NOS B 625
	Folke- og Bustadteljing 1980, Hefte IV	NOS B 588
	Formuestatistikk 1982	NOS B 624
Kristofersen, Lars B.	Dødelighet blant yrkesaktive	SØS 62

1987

Forfatter:	Tittel:	Serie:
	Helseundersøkelse 1985	NOS B 692
	Industristatistikk 1984	NOS B 678
Vogt, Tiril	Friluftsliv og helse	RAPP 87/22
Støren, Liv Anne	Levekår blant utenlandske stats- borgere	SØS 63
	Holdninger til norsk utviklings- hjelp 1986	RAPP 87/6
Wårum, Marit	Tidsbruk og aktivitet i nærmiljø	SØS 64

APPENDIKS B

YRKESGRUPPERS KOMPETANSENIVÅ OG SOSIOØKONOMISKE STATUS BEREGNET ETTER 1970- OG 1980-FOLKETELLINGEN.

NYK 3-sif. kode	Yrkets art 1=Arbeider 2=Funksj. 3=Fisker 4=Gårdbr.	Kompetansenivå		Leder yrkesgruppe 0=Nei 1=Ja 2=Noen	Sosioøkonomisk kode for ansatte	
		1=Lavest 2=Nest l. 3=Nest h. 4=Høgest etter tellingen 1970 (3)	1980 (4)		etter tellingen 1970 (6)	1980 (7)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
001	2	4	4	2	11-12	11-12
002	2	4	4	1	12	12
003	2	3	3	2	9-10	9-10
004	2	3		0	9	
005	2	3	2	0	9	7
007	2	4	3	0	11	9
008	2	2	2	0	7	7
009	2	2	2	0	7	7
011	2	4	4	0	11	11
012	2	4	4	0	11	11
013	2	2	2	0	7	7
014	2	4	4	0	11	11
015	2	4	3	0	11	9
019	2	4	2	0	11	7
021	2	4	4	0	11	11
022	2	4	4	0	11	11
023	2	4	3	0	11	9
024	2	4	3	2	11-12	9-10
030	2	4	4	1	12	12
031	2	4	4	1	12	12
032	2	4	4	0	11	11
040	2	4	3	1	12	10
041	2	3	3	2	9-10	9-10
042	2	4	3	0	11	9
043	2	2	2	0	7	7
045	2	1	1	0	5	5
046	2	1	1	0	5	5
047	2	2	2	0	7	7
049	2	1	1	0	5	5
050	2	4	4	1	12	12
051	2	4	4	0	11	11
052	2	3	3	2	9-10	9-10
053	2	3	3	0	9	9
059	2	1	2	0	5	7
060	2	4	4	1	12	12
061	2	4	4	1	12	12
062	2	4	4	0	11	11
063	2	4	4	0	11	11
064	2	3	3	0	9	9
065	2	3		0	9	
066	2	3	3	2	9-10	9-10
067	2	4	3	0	11	9

NYK 3-sif. kode	Yrkets art 1=Arbeider 2=Funksj. 3=Fisker 4=Gårdbr.	Kompetansenivå		Leder yrkesgruppe 0=Nei 1=Ja 2=Noen	Sosioøkonomisk kode for ansatte	
		1=Lavest 2=Nest l. 3=Nest h. 4=Høgest etter tellingen 1970	1980 (4)		etter tellingen 1970 (6)	1980 (7)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
069	2	3	3	0	9	9
071	2	4	4	0	11	11
072	2	3	3	0	9	9
073	2	2	2	1	8	8
079	2	3	3	0	9	9
081	2	4	4	2	11-12	11-12
082	2	4	4	1	12	12
083	2	4	4	0	11	11
084	2	4	4	0	11	11
089	2	4	2	0	11	7
090	2	3	3	0	9	9
091	2	3	2	0	9	7
092	2	2	2	0	7	7
093	2	3	3	0	9	9
094	2	4	3	0	11	9
095	2	3	3	2	9-10	9-10
096	2	3	3	0	9	9
097	2	3	3	0	9	9
098	2	4	3	2	11-12	9-10
099	2	3	3	2	9-10	9-10
101	2	4	4	1	12	12
102	2	4	4	2	11-12	11-12
103	2	3	3	1	10	10
104	2	4	3	2	11-12	9-10
105	2	4	3	1	12	10
106	2	4	3	2	11-12	9-10
107	2	4	4	1	12	12
108	2	4	3	0	11-12	11-12
109	2	4	3	0	11	9
111	2	3	2	1	10	8
112	2	4	3	1	12	10
113	2	3	2	0	9	7
119	2	3	3	1	10	10
121-0X1	2	3	3	2	9-10	9-10
122-0X2	2	3	3	2	9-10	9-10
123-0X3	2	4	3	2	11-12	9-10
124-0X4	2	4	4	2	11-12	11-12
125-0X5	2	4	4	2	11-12	11-12
126-0X6	2	3	3	2	9-10	9-10
129-0X9	2	3	3	2	9-10	9-10
131-X11	2	4		1	12	
132-X12	2	3		1	10	
133-X13	2	3		1	10	
139-X19	2	2		1	8	
201	2	2	2	2	7-8	7-8
202	2	2	2	2	7-8	7-8
203	2	1	1	0	5	5

NYK 3-sif. kode (1)	Yrkets art 1=Arbeider 2=Funksj. 3=Fisker 4=Gårdbr. (2)	Kompetansenivå 1=Lavest 2=Nest l. 3=Nest h. 4=Høgest etter tellingen 1970 1980 (3) (4)		Leder yrkesgruppe 0=Nei 1=Ja 2=Noen (5)	Sosioøkonomisk kode for ansatte etter tellingen 1970 1980 (6) (7)	
		209	2		2	2
211	2	3	2	0	9	7
212	2	1	2	2	5-6	7-8
291	2	2	1	2	7-8	5-6
292	2	2	2	0	7	7
293	2	2	2	2	7-8	7-8
294	2	1	2	2	5-6	7-8
295	2	2	2	0	7	7
296	2	2	2	2	7-8	7-8
297	2	2	2	2	7-8	7-8
298	2	2	2	2	7-8	7-8
299	2	1	2	0	5	7
301	2	3	2	1	10	8
302	2	3	1	1	10	6
311	2	2	2	2	7-8	7-8
312	2	3	3	0	9	9
313	2	3	3	2	9-10	9 9-10
319	2	2	2	0	7	7
321	2	2	2	0	7	7
322	2	2	2	0	7	7
330	2	2	2	2	7-8	7-8
331	2	3	2	2	9-10	7-8
332	2	2	2	1	8	8
333	2	1	1	0	5	5
334	2	1	1	0	5	5
339	2	1	1	0	5	5
401	4	2	1	1		
402	4	2	2	1		
403	4	2	2	2		
404	2	2	2	1	8	8
405	2	2	2	1	8	8
406	2	3	3	2	9-10	9 9-10
407	4	1	1	0		
408	4	1	1	0		
411	1	1	1	0	1	1
412	1	1	1	0	1	1
413	1	2	1	0	3	1
414	1	1	1	0	1	1
415	1	1	1	0	1	1
419	1	2	1	0	3	1
420	4	1		0		
430	3	1	1	1		
431	3	1	1	0		
432	3	1	1	0		
433	3	1	1	0		
434	3	1	1	0		
441	1	1	1	0	1	1

NYK 3-sif. kode	Yrkets art 1=Arbeider 2=Funksj. 3=Fisker 4=Gårdbr.	Kompetansenivå		Leder yrkesgruppe 0=Nei 1=Ja 2=Noen	Sosioøkonomisk kode for ansatte	
		1=Lavest 2=Nest l. 3=Nest h. 4=Høgest etter tellingen 1970	1980 (4)		etter tellingen 1970 (6)	1980 (7)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
442	1	1	2	0	1	3
501	1	1	1	2	1-2	1-2
511	1	1	1	2	1-2	1-2
521	1	1	1	2	1-2	1-2
530	1	2	2	0	3-4	3-4
531	2	3	3	2	9-10	9 9-10
599	1	1	1	0	1	1
600	2	3	2	1	10	8
601	2	3	2	1	10	8
602	2	3	2	1	10	8
603	2	3	2	1	10	8
604	2	2	2	1	8	8
611	1	1	1	1	2	2
612	1	1	1	0	1	1
613	1	1	1	0	1	1
614	1	1	1	0	1	1
615	1	1	1	0	1	1
616	1	1	1	0	1	1
617	1	1	1	0	1	1
618	1	1	1	0	1	1
621	2	3	3	1	10	10
622	2	3	3	0	9	9
623	2	3	2	0	9	7
629	2	1	1	0	5	5
631	1	2	2	0	3	3
641	1	1	1	0	1	1
642	1	1	2	0	1	3
643	1	1	1	0	1	1
644	1	1	1	0	1	1
645	1	1	1	0	1	1
646	1	1	1	0	1	1
651	1	2	2	2	3-4	3-4
652	1	2	2	2	3-4	3-4
653	2	2	2	0	7	7
654	1	1	1	2	1-2	1-2
655	1	2	2	0	3	3
661	2	3	2	2	9-10	7-8
662	2	3	2	2	9-10	7-8
663	2	2	2	1	8	6
664	2	2	2	1	8	8
670	2	2	2	1	8	8
671	2	2	1	2	7-8	5-6
672	2	2	2	2	7-8	7-8
673	2	2	1	0	7	5
674	2	1	1	2	5-6	5-6
675	2	2	2	0	7	7
676	2	3	2	2	9-10	7-8

NYK 3-sif. kode	Yrkets art 1=Arbeider 2=Funksj. 3=Fisker 4=Gårdbr.	Kompetansenivå		Leder yrkesgruppe 0=Nei 1=Ja 2=Noen	Sosioøkonomisk kode for ansatte	
		etter tellingen 1970 1980			etter tellingen 1970 1980	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
679	2	2	2	2	7-8	7-8
681	1	1	1	2	1-2	1-2
682	1	1	1	2	1-2	1-2
691	1	1	1	2	1	1
692	1	1	2	0	1	3
693	1	1	1	0	1	1
699	1	1	1	2	1-2	1-2
701	1	1	1	2	1-2	1-2
702	1	1	1	2	1-2	1-2
703	1	1	1	2	1-2	1-2
704	1	1	1	2	1-2	1-2
705	1	1	1	2	1-2	1-2
706	1	1	1	2	1-2	1-2
707	1	1	1	2	1-2	1-2
709	1	1	1	2	1-2	1-2
711	1	2	1	2	3-4	1-2
712	1	2	2	0	3	3
713	1	2	1	0	3	1
714	1	1	1	2	1-2	1-2
715	1	1	1	2	1-2	1-2
716	1	1	1	2	1-2	1-2
719	1	1	1	0	1	1
721	1	1	1	0	1	1
722	1	1	1	2	1-2	1-2
723	1	1	1	2	1-2	1-2
724	1	1	1	2	1-2	1-2
725	1	1	1	2	1-2	1-2
726	1	1	1	2	1-2	1-2
731	1	1	1	2	1-2	1-2
732	1	1	1	2	1-2	1-2
733	1	1		0	1	
734	1	1		0	1	
735	1	1		0	1	
736	1	1	1	2	1-2	1-2
737	1	1	1	2	1-2	1-2
739	1	1	1	0	1	1
741	1	2	2	2	3-4	3-4
742	1	2	2	0	3	3
744	1	2	2	0	3	3
745	1	2	2	2	3-4	3-4
746	1	2	1	2	3-4	1-2
751	1	2	1	2	3-4	1-2
752	1	2	1	2	3-4	1-2
753	1	2	1	2	3-4	1-2
754	1	1	1	2	1-2	1-2
755	1	2	1	2	3-4	1-2
756	1	1	1	2	1-2	1-2

NYK 3-sif. kode	Yrkets art 1=Arbeider 2=Funksj. 3=Fisker 4=Gårdbr.	Kompetansenivå		Leder yrkesgruppe 0=Nei 1=Ja 2=Noen	Sosioøkonomisk kode for ansatte	
		etter tellingen			etter tellingen	
(1)	(2)	1970 (3)	1980 (4)	(5)	1970 (6)	1980 (7)
757	1	1	1	2	1-2	1-2
758	1	1	1	2	1-2	1-2
759	1	1	1	2	1-2	1-2
761	1	2	2	2	3-4	3-4
762	1	2	2	0	3	3
763	1	2	2	2	3-4	3-4
764	1	2	1	2	3-4	1-2
765	1	1	1	2	1-2	1-2
769	1	1	1	0	1	1
771	1	1	1	2	1-2	1-2
772	1	1	1	2	1-2	1-2
773	1	1	1	2	1-2	1-2
774	1	1	1	2	1-2	1-2
775	1	1	1	2	1-2	1-2
776	1	1	1	2	1-2	1-2
777	1	1	1	2	1-2	1-2
779	1	1	1	0	1	1
781	1	1	1	2	1-2	1-2
782	1	2	1	2	3-4	1-2
783	1	1	1	2	1-2	1-2
789	1	1	1	0	1	1
791	1	2	1	2	3-4	1-2
793	1	1	1	2	1-2	1-2
795	1	1	1	2	1-2	1-2
796	1	2	1	0	3	3
799	1	1	1	0	1	1
801	1	2	2	2	3-4	3-4
802	1	2	2	2	3-4	3-4
803	1	2	2	2	3-4	3-4
804	1	2	1	2	3-4	1-2
809	1	1	1	0	1	1
811	1	1	1	2	1-2	1-2
812	1	1	1	2	1-2	1-2
813	1	1	1	2	1-2	1-2
814	1	1	1	2	1-2	1-2
819	1	1	1	2	1-2	1-2
821	1	1	1	2	1-2	1-2
822	1	2	1	2	3-4	1-2
823	1	1	1	2	1-2	1-2
824	1	1	1	2	1-2	1-2
825	1	1	1	2	1-2	1-2
826	1	2	1	2	3-4	1-2
827	1	2	1	2	3-4	1-2
829	1	1	1	0	1	1
831	1	1	1	2	1-2	1-2
832	1	1	1	2	1-2	1-2
833	1	1	1	2	1-2	1-2

NYK 3-sif. kode (1)	Yrkets art 1=Arbeider 2=Funksj. 3=Fisker 4=Gårdbr. (2)	Kompetansenivå 1=Lavest 2=Nest l. 3=Nest h. 4=Høgest etter tellingen 1970 1980 (3) (4)		Leder yrkesgruppe 0=Nei 1=Ja 2=Noen (5)	Sosioøkonomisk kode for ansatte etter tellingen 1970 1980 (6) (7)	
		834	1		1	1
835	1	1	1	0	1	1
836	1	1	1	2	1-2	1-2
839	1	1	1	2	1-2	1-2
841	1	1	1	2	1-2	1-2
851	1	1	1	2	1-2	1-2
852	1	1	1	2	1-2	1-2
853	1	1	1	2	1-2	1-2
854	1	1	1	2	1-2	1-2
855	1	1	1	2	1-2	1-2
856	1	2	2	0	3	3
857	1	1	1	2	1-2	1-2
858	1	1	1	2	1-2	1-2
859	1	1	1	0	1	1
861	1	1	1	2	1-2	1-2
871	1	2	1	0	3	1
872	1	1	1	0	1	1
873	1	1	1	0	1	1
874	1	1	1	0	1	1
875	1	1	1	0	1	1
876	1	1	1	0	1	1
881	1	1	1	0	1	1
882	1	1	1	2	1-2	1-2
889	1	1	1	2	1-2	1-2
891	1	1	1	0	1	1
901	1	2	1	2	3-4	1-2
903	2	2	2	2	7-8	7-8
904	2	2	2	2	7-8	7-8
905	2	2	2	2	7-8	7-8
909	2	2	2	2	7-8	7-8
911	2	2	2	1	8	8
912	2	1	1	2	5-6	5-6
913	2	1	1	0	5	5
914	2	1	1	0	5	5
915	2	1	1	0	5	5
916	2	2	2	2	7-8	7-8
917	2	3	2	2	9-10	7-8
919	2	2	1	2	7-8	5-6
921	2	1	1	2	5-6	5-6
922	2	1	1	0	5	5
931	1	2	1	0	3	1
932	1	1	1	2	1-2	1-2
933	1	2	1	2	3-4	1-2
934	1	1	1	0	1	1
941	2	2	2	0	7	7
942	2	1	1	2	5-6	5-6
951	1	1	1	2	1-2	1-2

NYK 3-sif. kode	Yrkets art 1=Arbeider 2=Funksj. 3=Fisker 4=Gårdbr.	Kompetansenivå		Leder yrkesgruppe 0=Nei 1=Ja 2=Noen	Sosioøkonomisk kode for ansatte	
		etter tellingen			etter tellingen	
(1)	(2)	1970 (3)	1980 (4)	(5)	1970 (6)	1980 (7)
952	1	1	1	0	1	1
961	2	3	2	0	9	7
971	2	2	2	2	7-8	7-8
981	2	1	1	0	5	5
999	2	2	1	0	7	5
A10	1	1	3	0	1	5
A20	2	2	3	1	8	10
A30	2	4	3	1	12	10

LITTERATUR

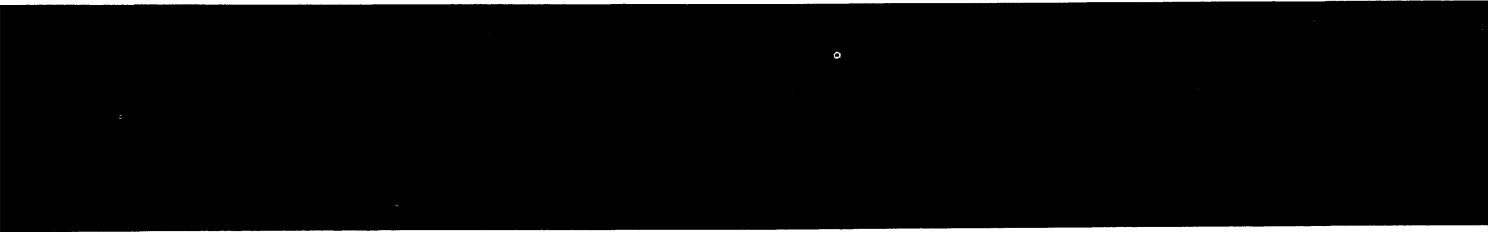
- Album, D. (1979) Sosioøkonomisk gruppering. En diskusjon av retningslinjer og en oversikt over andre grupperinger. Arbeidsnotater. Statistisk Sentralbyrå, Oslo
- Almå's, R. (1979); Norsk jordbruk - Det nye hamskiftet. Gyldendal, Oslo
- Andersson L.G. et al (1981) "Att beskriva den sociala strukturen" Statistisk tidskrift nr 2:113-163.
- Andersson, L.G. (1983) Jämförelser av de norska och svenska socioekonomiska indelningarna. Statistiska Centralbyrån, Stockholm
- Colbjørnsen, T., E. Hernæs og R.Knudsen (1982) Klassestruktur og klasseskiller Universitetsforlaget, Bergen
- Dahrendorf, R. (1959) Class and Class Conflict in Industrial Society London, Routledge and Kegan Paul
- Elstad, J.I. (1983) "Et gjennombrudd for empirisk samfunnsforskning?" Materialisten nr 4.
- Etzioni, A. (1966) Moderna Organisationer Aldus, Stockholm
- Jensen, A.M. (1982) "Barnetall og yrkesaktivitet" Artikler 132, Statistisk Sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Johansson, S. og J. Selén (1987) Minskad lönespridning 1968-1981. Hur arbetskrav och individegenskaper försvagats som förklaringsfaktorer. Statistiska Centralbyrån, Stockholm
- Markelin, P. (1988) Kommentarer til NORD-SEI. Notat. Statistikcentralen, Helsingfors
- Møglestue, I. (1975) "Befolkningens utdanningsbakgrunn" Artikler 79, Statistisk Sentralbyrå, Oslo
- NOS A 823 Folke og bolig telling 1970 VI, Kontrollundersøkelsen Statistisk Sentralbyrå, Oslo
- NOS B 299 Folke og bolig telling 1980, Hefte II sysselsettingsstatistikk Statistisk Sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- NYK 1965 Nordisk yrkesklassifisering Arbeidsdirektoratet, Oslo

- SNS 5 Standard for inndeling etter sosio-økonomisk status.
Statistisk Sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger, 1985
- SNS 6 Klassifikasjon av sykdommer - skader - dødsårsaker.
Statistisk Sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger, 1985
- SSB (1981) Alfabetisk yrkesregister. Folketellingskontoret.
Statistisk Sentralbyrå, Kongsvinger
- SSH 28 Standard for utdanningsgruppering i offentlig norsk statistikk.
Statistisk Sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger, 1973
- US Department of Labor (1977) Dictionary of occupational titles,
Washington D.C, Government Printing Office
- Wright, E.O. (1979) Class Structure and Income Determination
Academic Press, New York.
- Aardal, B. og H. Valen (1983) Et valg i perspektiv
Samfunnsøkonomiske studier nr. 54,
Statistisk Sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

UTKOMMET I SERIEN RAPPORTER FRA STATISTISK SENTRALBYRÅ ETTER 1. JULI 1987 (RAPP)
 Issued in the series Reports from the Central Bureau of Statistics since 1 July 1987 (REP)
ISSN 0332-8422

- Nr. 87/11 Four Papers on the Theory of Employment/Fritz C. Holte. 1988-149s. (RAPP; 87/11) 50 kr
 ISBN 82-537-2508-6
- 87/14 MSG-4 A Complete Description of the System of Equations/Erik Offerdal, Knut Thonstad og Haakon Vennemo 1987-141s. (RAPP; 87/14) 45 kr ISBN 82-537-2524-8
  - 87/15 Energiundersøkelsen 1985 Energibruk i privat og offentlig tjenesteyting/Jon Sagen. 1987-93s. 40 kr ISBN 82-537-2533-7
  - 87/16 Kommunehelsetjenesten Årsstatistikk for 1986. 1987-61s. 40 kr ISBN 82-537-2531-0
  - 87/17 Nordmenns ferievaner i regionalt perspektiv/Hege Kitterød. 1987-86s. 40 kr ISBN 82-537-2543-4
  - 87/18 Totalregnskap for fiske- og fangstnæringen 1982 - 1985. 1987-39s. 30 kr ISBN 82-537-2549-3
  - 87/19 En økonomisk analyse av varigheten av arbeidsledighet/Rolf Aaberge. 1987-39s. 30 kr ISBN 82-537-2546-9
  - 87/20 Statistisk beskrivelse av arbeidsledighetens lengde 1973-1985/Rolf Aaberge. 1987-39s. 30 kr ISBN 82-537-2547-7
  - 87/21 Aktuelle skattetal 1987 Current Tax Data. 1987-45s. 40 kr ISBN 82-537-2552-3
  - 87/22 Friluftsliv og helse/Tiril Vogt. 1987-76s. 40 kr ISBN 82-537-2562-0
  - 87/23 Prisdannelse på importvarer En MODAG-rapport/Nils Henrik Mørch von der Fehr. 1988-67s. 40 kr ISBN 82-537-2569-8
  - 88/2 NORDHAND Et modellsystem for de nordiske land/Paal Sand og Gunnar Sollie. 1988-68s. 40 kr ISBN 82-537-2570-1
  - 88/3 Hovedtrekk ved den økonomiske og demografiske utviklingen i fylkene etter 1960/Tor Skoglund, Erik Stordahl og Knut Ø. Sørensen. 1988-81s. 40 kr ISBN 82-537-2572-8
  - 88/4 Kohort- og periodefruktbarhet i Norge 1845 - 1985 Cohort and Period Fertility for Norway/Helge Brunborg. 1988-135s. 45 kr ISBN 82-537-2573-6
  - 88/5 Yrkesdeltakelse for personer over aldersgrensen En log-lineær analyse/Grete Dahl 1988-38s. (RAPP; 88/5) 30 kr ISBN 82-537-2593-0
  - 88/6 Skilsmisser i Norge 1965-1985 En demografisk analyse/Øystein Kravdal og Turid Noack. 1988-147s. 45 kr ISBN 82-537-2587-6
  - 88/7 Oljeinvesteringer og norsk økonomi i 1987-95/Ingvild Svendsen. 1988-88s. 40 kr ISBN 82-537-2596-5
  - 88/8 Hvem reiser ikke på ferie? En analyse av ikke-reisende i Norge, Sverige, Danmark og Finland Who spends their Holiday at Home? An Analysis on Non-Travellers in Norway, Sweden, Denmark and Finland/Ragni Hege Kitterød. 1988-47s. 40 kr ISBN 82-537-2597-3
  - 88/13 Skatter og overføringer til private Historisk oversikt over satser mv. Årene 1970 - 1988. 1988-64s. 40 kr ISBN 82-537-2656-2
  - 88/14 Drifts- og yrkesstruktur i jordbruket i 1985/86/Berit Bjarlo, Audun Loen og Elin Ouren. 1988-56s. (RAPP; 88/14) 40 kr ISBN 82-537-2669-4

Pris kr 40,00

Publikasjonen utgis i kommisjon hos H. Aschehoug & Co. og
Universitetsforlaget, Oslo, og er til salgs hos alle bokhandlere.

ISBN 82-537-2679-1
ISSN 0332-8422